

Józef Zabielski,
Teologiczno-etyczne podstawy ładu społecznego,
Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2010, 268 s.

Książka ks. prof. Józefa Zabielskiego poświęcona została poszukiwaniu i ukazaniu teologiczno-etycznych podstaw społecznego ładu. „Zasadność samej tematyki wydaje się być oczywista, co potwierdza zwłaszcza powszechnie zauważalny brak porządku w wielu dziedzinach życia społecznego współczesnego świata“ – jak stwierdza Autor we *Wstępie*¹.

Prezentowane zagadnienia oraz ich sposób wyjaśnienia stanowią próbę zwrócenia uwagi na jeden z najbardziej charakterystycznych problemów współczesności. Zauważa się współcześnie zanikanie jedności między ludźmi i prowadzenie do dezorganizacji życia społecznego w różnych jego wymiarach i znaczeniach. Jak wynika z przeprowadzonych przez Autora w omawianej książce analiz, odnalezienie i zachowanie podstaw społecznego ładu stanowi warunek życiowej stabilizacji oraz otwiera człowieka na innych ludzi i Boga. W konsekwencji, ład społeczny jawi się jako fundamentalne uwarunkowanie pomyślności ludzkiej egzystencji i możliwość szczęśliwego jej zakończenia.

Kościół katolicki nieustannie podejmuje refleksję nad podstawami społecznego ładu i jego zachowaniem. W katolickiej nauce społecznej postuluje się, by w zmieniającym się społeczeństwie urzeczywistniał się ład społeczny i moralny, który pozwoli poszczególnym obywatelom i mniejszym grupom społecznym mieć szeroki zakres własnej, odpowiedzialnej działalności. Wyraża to bardzo dokładnie encyklika *Mater et Magistra*, w której akcentowane jest pierwszeństwo inicjatyw osobistych, związane z uświadomieniem sobie odpowiedzialności we wszystkich przejawach życia ludzkiego. Z drugiej jednak strony należy podkreślić, że wszelkie działanie społeczne ma swe źródło w transcendentnym odniesieniu osób ludzkich do dobra wspólnego, a poprzez to dobro do wszystkich osób wchodzących w skład danej społeczności. Realizowanie dobra wspólnego wiąże się z nakazem o charakterze etycznym, który jest przyczyną konstytuującą i uzasadniającą życie społeczne. Obydwie te tendencje: indywidualna i społeczna mieszczą się w koncepcji personalistycznie rozumianego dobra wspólnego, a w konsekwencji – personalistycznego ładu społeczno-moralnego.

W nauczaniu społecznym Kościoła przyjmuje się, że właściwy ład moralny opiera się na określonych normach etycznych nadanych społeczeństwu przez

¹ J. Zabielski, *Teologiczno-etyczne podstawy ładu społecznego*, Białystok 2010, s. 9

Boga², mających charakter obiektywny³ i przewyższających oraz we właściwy sposób ustawiających inne porządki. Porządek moralny obejmuje człowieka jako rozumne stworzenie Boga, powołane do najwznioślejszego celu w całej jego naturze. Jeśli porządek ten zostanie przez człowieka w pełni zachowany, doprowadzi to go do doskonałości i pełni szczęścia⁴. Kościół katolicki, który jest nauczycielem prawdy, ma obowiązek potwierdzać zasady porządku moralnego, wynikające z samej natury ludzkiej⁵.

Zakwestionowanie obiektywnych wymiarów ładu moralnego grozi skrajnym indywidualizmem i subiektywizmem, mniej lub bardziej spontanicznymi. Moralność obiektywna ustępuje miejsca etyce indywidualistycznej (sytuacyjnej), w której każdy zdaje się być dla siebie normą działania i godzi się na wymagania wierności wyłącznie wobec tej normy. Kryzys pogłębia się jeszcze bardziej, gdy efektywność i pragmatyzm zajmują miejsce wartości etycznych.

Opracowanie ks. J. Zabielskiego wpisuje się w dorobek teologicznej myśli Kościoła katolickiego na temat ładu społecznego. Tytułowy problem książki został ukazany w kilku wymiarach badawczych. Analizy rozdziału pierwszego skoncentrowane są na wyjaśnieniu istoty ładu społecznego, charakterystyce rozwoju historycznego poczynając od starożytności aż po czasy współczesne oraz zwróceniu uwagi czytelnika na niektóre zagrożenia: deformowanie ontycznych podstaw osoby ludzkiej i zafałszowanie wolności.

Rozdział drugi poświęcony jest biblijnym podstawom społecznego porządku. Teksty biblijne stanowią źródłowy fundament analizy teologicznej, ukazując Boży zamysł względem uporządkowanej egzystencji ludzkiej społeczności. Autor ukazał najpierw obraz społeczno-moralny porządku na kartach *Starego Testamentu*. Mieszczą się tu zagadnienia: Człowiek jako rządcą świata i organizator społeczności, Struktura i prawodawstwo Izraela, Religijno-etyczny charakter społeczności Starego Przymierza. Następnie został przedstawiony ład społeczny według *Nowego Testamentu*: Chrystus – osobowym zjednoczeniem ludzkiej społeczności; Miłość jako fundament społeczno-moralnego zjednoczenia i ładu; Aksjologiczno-moralne wyznaczniki życia chrześcijańskiej społeczności (Wolność, Prawda, Pokój i radość). Kończy ten rozdział zagadnienie: chrześcijaństwo jako nowa wspólnota – „dom Boży wśród obcych”.

Źródłowym łącznikiem między Objawieniem a filozoficzną koncepcją społecznego porządku jest myśl dwóch największych myślicieli chrześcijaństwa – św. Augustyna i św. Tomasza z Akwinu. Na nich to głównie oparł swoją refleksję ks. J. Zabielski. Ideowymi założeniami augustyńsko-tomistycznej koncepcji życia społecznego jest wiara w osobowego Boga oraz Jego wola, stanowiąca moralną zasadę życia ludzkiej społeczności. W rozdziale trzecim zawarł Autor

² KDK, 73-78.

³ KDK, 16.

⁴ DSP, 6.

⁵ DWR, 14.

następujące kwestie: Kościół jako „nowy lud” Boży; „Civitas Dei” i „civitas terrena” według św. Augustyna; „Pax terrena” jako wyznacznik ładu społeczno-moralnego; „Respublica fidelium” według św. Tomasza z Akwinu

Kontynuacją teologicznych analiz podstaw społecznego ładu jest nauczanie Kościoła przełomu XX i XXI wieku. Analizy te koncentrują się wokół nauczania Soboru Watykańskiego II, łącznie z dokumentami papieża sprzed i po Soborze. W kolejnym rozdziale została ukazana koncepcja życia społecznego w nauczaniu papieży: Jana XXIII, Pawła VI, Jana Pawła II oraz Benedykta XVI.

W ostatnim rozdziale podjęto próbę zaprezentowania trzech etycznych wyznaczników ładu społecznego, jakimi są: wartości, prawo i cnoty. Rozumiane jest to jako etyczno-egzystencjalne „umocowanie” porządku życia społecznego w kontekście rozwoju filozoficzno-kulturowego. Szczególnie ważne z punktytu widzenia gzyzstencjalnego wydają się takie zagadnienia zawarte w tym rozdziale: Rozpoznawanie istoty życia cnotliwego i jego kształtowanie; Postępowanie cnotliwe jako porządkowanie życia społecznego; Cnoty społeczne jako postaci i formy ładu społecznego.

Prezentowana książka może stanowić doskonałą pomoc nie tylko na polu akademickim. Mogą z niej skorzystać z wielkim pożytkiem wszyscy, którzy odpowiadają za różne wycinki życia społecznego, jak też osoby zatroskane o własny rozwój, czy rozwój małych społeczności, w których przychodzi im się żyć i realizować. Jest ona godna polecenia także z tego powodu, że uwzględnia nie tylko teoretyczną, ale także praktyczną stronę podjętego zagadnienia. To egzystencjalne odniesienie sprawia, że grono czytelników chcących zapoznać się z podstawami ładu społecznego od strony teologiczno-etycznej może być liczne.

Zachętą do zapoznania się z treścią ks. J. Zabielskiego niech będą słowa samego Autora zawarte w *Zakończeniu*: „Refleksja nad istotą i sensem swego istnienia stanowi fundamentalny wymóg ludzkiej egzystencji. Poznawanie zaś siebie stanowi warunek poznania drugiego człowieka oraz poprawnego układania wzajemnych relacji. Konsekwencją tego jest odnajdywanie podstaw i kształtowanie społecznego porządku. Ten społeczny ład zaś stanowi warunek osobistego i wspólnotowego szczęścia. Mamy więc wzajemną zależność tych dwóch rzeczywistości, co przekonuje o zasadności i potrzebie owej refleksji i wysiłku kształtowania owego ładu”⁶.

ks. Adam Skreczko
Uniwersytet w Białymstoku

⁶ J. Zabielski, *Teologiczno-etyczne podstawy ładu społecznego*, dz. cyt., s. 254.